

Ønsker vi faglig bikkjeslagsmål i rettssalene?

Sakkyndighet engasjerer mange. I kjølvannet av debatten dukker det opp nye forslag til organisering av sakkyndig praksis. Men ikke alt nytt er nødvendigvis en forbedring.

TEKST

Pål Grøndahl

PUBLISERT 5. september 2014

DEBATT: SAKKYNDIGHET

I forrige utgave av tidsskriftet var det en ny artikkel om sakkyndighet. Under overskriften «Vil gjøre faglig uenighet synlig i retten» intervjues først Juristforbundets leder Curt A. Lier, som ønsker at påtalemyndigheten og forsvarersiden skal kunne oppnevne sine egne sakkyndige.

I samme artikkel er det så en overgang til Barnesakkyndig kommisjon. I den delen intervjues Halvor Øvreeide, som ikke er så kritisk til kommisjonens virke som Katrin Koch, lederen i Foreningen for sakkyndige psykologer. Avslutningsvis gir Øvreeide uttrykk for skepsis til innføring av et system med partssakkyndige eksperter.

Jeg skal ikke ha sterke oppfatninger om hvordan Barnesakkyndig kommisjon fungerer. Men jeg er prinsipielt tilhenger av at det må være et organ som kvalitetssikrer barnefaglige sakkyndighetserklæringer.

«Battle of experts»?

Det jeg vil mene noe om, er Curt A. Liers forslag om å innføre et system med partssakkyndige eksperter i strafferetten. Det er jeg i likhet med Øvreeide svært skeptisk til. Systemet med partssakkyndige er særlig kjent fra USA og England. Muntlig blir det ofte benevnt som et «battle of experts»-system hvor partene selv oppnevner hvert sitt sett med sakkyndige. Deres eksperter legger så sine, ofte ulike, faglige argumenter frem for retten. Retten må da velge om de vil høre på påtalemyndighetens eller forsvarerens ekspert(er).

Jeg har flere ganger hevdet at norsk rettspsykiatri bør gjennomgå endringer og pådratt meg kritikk for synspunktene mine, se for eksempel intervju og debatt i Psykologtidsskriftet 2011 vol. 48. Juristforbundets leder hevder at sakkyndighet ikke er

noen presis vitenskap, og at det er sunt at ulike faglige syn kommer frem for retten. I likhet med de fleste faggrener er det riktig at sakkyndighet langt fra er vitenskapelig presis, men feltet blir ikke mer presist av at fagfolk skal stå mot hverandre i retten. Det blir kanskje spennende for retten å være vitne til uenige fagfolk. Men retten kan også bli forvirret. For hvem skal de høre på? Den sakkyndige som er mest veltalende, den som er stiligst kledd, den som har de fineste akademiske titlene, eller den presumptivt mest erfarne? Liers forslag forutsetter også tilgang til mange sakkyndige. I alle fall hvis hver av partene skal oppnevne to sakkyndige hver, altså fire sakkyndige i hver eneste sak. Jeg er sterkt i tvil om Norge har så mange sakkyndige å velge mellom.

«Nyere forskning viser at partsoppnevnte sakkyndige tenderer til å følge oppdragsgiverens ønske»

Lier begrunner sitt standpunkt med å referere til 22. juli-rettssaken som uttrykk for uheldig sakkyndig praksis. Han bruker en enkelt sak som eksempel på hvorfor man skal gjennomføre en radikal omlegging av rettspsykiatrisk (og barnefaglig?) sakkyndighet. Jeg er ikke like overbevist som Lier om at nordamerikanske jurister og andre er så begeistret for sitt system. Når han bruker en enkeltsak som eksempel på problematisk sakkyndighet, tillater jeg meg også å gjøre det.

John W. Hinckley Jr.

Da den daværende presidenten Ronald Reagan ble skutt av John W. Hinckley Jr. 30. mars 1981, ble det tidlig klart at attentatmannens motiv for handlingen var temmelig spesiell. Han hadde sett filmen «Taxi Driver» en rekke ganger, hvor skuespilleren Jodie Foster hadde en av hovedrollene. Hinckley sa at attentatet var et middel for å få hennes oppmerksomhet og til å få kontakt med henne. Oppmerksomhet fikk han i alle fall, om enn ikke akkurat fra Jodie Foster. Spørsmålet var om han var tilregnelig. Hinckleys forsvarere anvendte fire sakkyndige for sin del, og påtalemyndigheten benyttet seg av to kjente sakkyndige på sin side. Ikke uventet konkluderte de to settene med sakkyndige helt i tråd med sine oppdragsgiveres syn. Forsvarets sakkyndige hevdet at Hinckley Jr. var utilregnelig og uten skyldene. Påtalemyndighetens sakkyndige anså Hinckley Jr. som spesiell, men tilregnelig, akkurat som påtalemyndigheten mente. Retten fant Hinckley Jr. utilregnelig, og han er (så langt jeg vet) fortsatt innlagt på psykiatrisk institusjon. Saken fikk flere etterspill, bl.a. betydelig omlegging av utilregnelighetsreglene i USA. Dessuten kom rettspsykiatrisk sakkyndige i sterkt vanry. Det ble skrevet mye om sakkyndige som utelukkende løp oppdragsgiveres ærend. Etter at dommen hadde falt, skrev den anerkjente spaltisten George F. Will et innlegg som ble publisert i en rekke aviser i USA, bl.a. i The Observer-Reporter:

... Psychiatry as practiced by some of today's itinerant experts-for-hire is this century's alchemy. No that is unfair to alchemists, who were confused but

honest. Some of today's rent-a-psychiatry is charlatanism laced with cynicism.

Flere har uttrykt bekymring for mangel på uavhengighet i det systemet Lier ønsker å innføre i Norge (Gutheil & Simon, 1999; Katz, 1992; Malsch & Freckelton, 2005; Mossman, 1999; Mossman & Kapp, 1998). Nyere forskning viser at partsoppnevnte sakkyndige tenderer til å følge oppdragsgiverens ønske (Murrie, Boccaccini, Guarnera & Rufino, 2013; Stridbeck, 2008).

Jeg tror ikke på kvikke løsninger og radikale omveltninger, men heller på å forbedre dagens system på flere måter, slik flere av oss tidligere har foreslått (Grøndahl, Grønnerød, Stridbeck, Værøy & Brauer, 2012). Det er svært beklagelig at det knapt finnes noen akademisk stilling i rettspsykiatri eller rettspsykologi, med unntak av et professorat ved NTNU og en førsteamanuensisstilling i 20 % ved det medisinske fakultet i Oslo.

I likhet med professor i jus Ulf Stridbeck håper jeg at vi verken her til lands eller for den saks skyld noen andre steder skal oppleve mye av det som Lord Chief Justice Peter Taylor i England (fungerte i perioden 1992–1996) erfarte:

«There is, for the reasons I have already given, a fear that expert opinion is partial to the party who commissioned it. I hope this relates only to a minority but there exists a suspicion that some «experts» will ask their instructing lawyer what they want to hear from them before giving their opinion. I have myself when at the Bar, been asked more than once in conference with an expert «What do you want me to say?»»

(siteret fra Stridbeck, 2008).

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 51, nummer 9, 2014, side 776-777

TEKST

Pål Grøndahl, psykologspesialist, ph.d.

